

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

P. B. Brock. 91, 17.

73

Big

01 2073 5527 UB AMSTERDAM

AANTEEKENINGEN

OVER

PUNCTUATIE, VERSBOUW, STIJL, SPRAAKFIGUREN

EN

WELSPREKENDHEID.

*C. O. G.
Brock. 91. 17*

73
Bij

AANTREKENINGEN

OVER

PUNCTUATIE, VERSBOUW, STIJL, SPRAAKFIGUREN

EN

WELSPREKENDHEID.

LEIDDRAAD BIJ HET ONDERWIJS IN DE HOOGERE
KLASSEN DER MIDDELBARE SCHOLEN,

DOOR

A. P. FORTANIER,

Leeraar aan de Hoogere Burgerschool te Zaandam.

Z A A N D A M,
P. N. SOMBEEK.
1867.

*Pedagogische bibliotheek
van het N. O. G.*

VOORBERICHT.

De volgende Aanteekeningen heb ik in het licht gegeven ten dienste mijner Leerlingen in de hoogere klassen der Middelbare School, om den last van het gedurig dicteeren te vermijden. Hier en daar is deze of gene Schrijver door mij als het ware op den voet gevolgd; vooral heb ik mij in vele opzichten bediend van de Handboeken van BRILL, HEYSE en anderen, en niet het minst van het werkje van Prof. LULOFS, Nederlandsche Redekunst, omdat de gang daarin mij bij ondervinding gebleken was goed te zijn.

Men gelieve deze Aanteekeningen voor niets meer te houden dan voor hetgeen zij volgens den titel zijn: — een Leidraad bij het Onderwijs in dit gedeelte der Nederlandsche taal — die bij de behandeling moeten uitgebreid, aangevuld en door voorbeelden opgehelderd wor-

den. In bovengenoemde werken vindt men daartoe bouwstoffen genoeg voor den Onderwijzer, terwijl zij voor den Leerling doorgaans te uitvoerig zijn.

Misschien kan dit werkje ook met vrucht op andere Inrichtingen gebruikt worden. Bij ervaring ten minste is het mij gebleken, dat eenige kennis van de door mij behandelde onderwerpen bij jonge lieden uit den beschaafden stand niet mag worden gemist.

ZAANDAM,
Mei 1867.

A. P. F.

I N H O U D.

Punctuatie.	blz.	9
Versbouw.	"	18
Stijl.	"	32
Spraakfiguren.	"	36
Welsprekendheid.	"	46

PUNCTUATIE.

(INTERPUNCTIE.)

Zintekens dienen om aan te wijzen in welk eene verhouding de leden van een' volzin, of de zinnen onderling tot elkander staan. Zij heeten ook *Leestekens*, omdat zij dienen om het juiste begrip van die verhouding aan den lezer gemakkelijk te maken, en de rusten aan te duiden die men onder het lezen houden moet.

Ze zijn :

1. de punt .
2. de komma ,
3. de kommapunt (semi-colon) ;
4. de dubbele punt (colon) :
5. de gedachte-streep —
6. de haakjes [] of ()
7. het aanhalingsteeken „ — ”
8. het vraagteeken ?
9. het uitroeptekken !
10. het koppelteeken -
11. het deelteeken ..
12. het samentrekkingsteeken ^
13. het beletselteeken
14. het afbrekingsteeken (apostrophe) ’
15. het paragraafteeken §
16. het aanmerkingsteeken of sterretje *
17. het gelijkheidsteeken =
18. het klem- toon- of nadruksteeken / of \

1. De *punt* (.) of het sluitteeken staat aan het einde van elken ten einde gebrachten volzin, mits deze geene vraag of uitroeping zij. Soms kan het twijfelachtig wezen of men eene punt dan wel eene kommapunt moet gebruiken. (Zie over de kommapunt blz. 11.)

Dikwijls verhoogt men de levendigheid van den stijl in lange volzinnen, zelfs al zijn het afhankelijkke of bijzinnen, door gebruik te maken van korte zinnen, b. v. *De zon komt in het Oosten op. Zij gaat in het Westen onder.*

Men plaatst ook eene punt als afscheidings-teeken, b. v. Hoofdstuk 1. (t. w.) (b. v.) (d. i.) (m. a. w.)

2. De *komma* (,) — colon of scheiteeken — staat:
- a. in den bepaalden eenvoudigen zin tusschen de nevenschikte zindeelen, mits die niet door het voegwoord *en* verbonden zijn, b. v. *appelen, peren en perziken zijn vruchten.*
 - b. in vergelijkende bijzinnen die verbonden zijn door de voegwoorden *zoo — als, niet alleen — maar ook, deels — deels, noch — noch, of — of, hoe — hoe, hoe — des te* enz., b. v. *zoowel groote zorgen, als kleine bezwaren; noch vriendelijke oogen, noch vroolijke harten; hoe harder hij werkt, des te liever zal het mij zijn.*
 - c. bij tusschenzinnen, bepalingen of uitroepen, die des noods zouden kunnen gemist worden, b. v. *deze vrouwen en kinderen, die mede in onze macht gevallen zijn, werden er de slachtoffers*

van. Dit Eden heeft de mensch, te gelijk met zijne onschuld, verloren.

d. bij uitlatingen of samentrekkingen, b. v. zijn hout moet nog gehakt, zijn woning nog gereinigd. Het bloed ontvliedt de wonde; het licht, zijn brekend oog.

e. in de onafhankelijke of nevenschikkende (coördinatieve) zinverbindingen, b. v. Hij verwondert zich, dat gij zoo lang uitblijft.

f. in de aaneenschakelende (copulatieve) zinverbindingen, b. v. de storm loeide, en de huizen dreunden op hunne grondvesten.

g. in de tegenstellende (adversatieve) zinverbindingen, vóór de voegwoorden maar, doch, b. v. Niet de rijkdom brengt vrede aan, maar wel een rein geweten.

Men plaatst elliptische of saamgetrokkene volzinnen, of ook tusschengevoegde naamwoorden tusschen twee komma's, b. v. *Uw toon, hoe hoog gestemd, vernedert. Ik weet het, Heer Koning, mijn klacht neemt gij aan.*

In het algemeen plaatst men eene komma daar, waar het tot gemak, zoo van lezer als hoorder, strekt om eene kleine rust te nemen.

3. De *kommapunt* (;) — semi-colon of halfidteeken — dient om de leden van den samengestelden volzin te scheiden, wanneer zij of van te grooten omvang worden, of door het gewicht van hunnen inhoud wel op zich zelve kunnen staan. Heeft men reeds eene of meer komma's gebruikt, of wel,

oordeelt men dat eene komma te weinig en eene punt te veel zou wezen, dan gebruikt men liever eene kommapunt. Dit geschiedt zelfs dan wanneer de voegwoorden *maar, doch* enz. in elk ander geval (zie blz. 10) de komma vcreischen, b. v.

Goed verloren, niets verloren;

Moed verloren, iets verloren;

Eer verloren, veel verloren;

Ziel verloren, alles verloren.

4. De *dubbele punt* (:) of het lidteken wordt gebruikt
a. vóór zinnen of deelen van den volzin die iets vermelden dat strekken moet tot verklaring of opheldering van het vooraf gezegde, b. v.

Vertrouwt op jeugd, noch frissche leén;

Op beide mocht hij zich beroemen

Die sluimert onder dezen steen:

De schoonste zijn de téérste bloemen.

- b.* vóór opsommingen van bijzonderheden die tot een zelfde onderwerp behooren, b. v. *Nederland heeft de volgende Provinciën: Holland, Zeeland, enz.*
c. achter *dat is* of *te weten*, indien er namelijk eene uitvoerige verklaring op volgt.
d. wanneer het te voren reeds opgenoemde in ééne uitdrukking wordt samen gevat, b. v. *de gunst der Grooten, de bescherming der Machtigen, de neiging des volks, de liefde der bijzondere personen: alles is wisselvallig.*
e. wanneer men de eigene woorden door iemand gesproken of geschreven, vermeldt, b. v. *Hij zeide: „Neen, mijn vriend!“ enz.*

5. De *gedachtestreep* (—) wordt gebruikt

a. om eene buitengewone rust in de rede aan te duiden, b. v. *Brood, moederlief. — Om Gods wil! brood!*

b. om de levendigheid van het gevoel of van de voorstelling te verhoogen, b. v.

*Maar ik — ik zeg het rond en goed,
Ik hoú het met de Nederlanden.*

c. om aan te duiden dat de ontroering des gemoeds den spreker verbiedt in denzelfden toon voort te gaan, en hij dus zijne rede even afbreekt, b. v.

*O schrei zoo niet, mijn gá! 'tverzwaart onze afscheidssmarte —
Leg thans mijn' dierbren zoon, mijn WILLEM,
mij aan 't harte.*

d. daar, waar door eenige hartstochtelijkheid of aandoening, of uit kieschheid, de spreker den volzin niet ten einde brengt en gedwongen wordt een' anderen toon aan te slaan, b. v.

En zoo ik vallen mocht — Prins! ik laat kinderen achter —

In de beide gevallen onder c. en d. plaatst men dikwijls eenige punten (.....) in plaats van de *gedachtestreep*, b. v. *De grond onder zijne voeten is als pek de zool kleeft er aan 't is niet meer zand maar leem — en toch is de grond volmaakt droog.*

e. om gesprekken, tusschen verschillende personen gehouden, aan te wijzen, b. v.

Vent! van waar hebt gij die gans toch! —

— 'k Ruilde ze eerlijk voor mijn zwijn. —

En dat varken? — Voor mijn osje. —

't Osje? — Voor den schimmel mijn. —

f. om het overmatig gebruik van haakjes in een' tusschenzin te vermijden. In dit geval gebruikt men twee gedachtestrepen. (— —)

6. De *haakjes* () [] — tusschenstellings- of verklaringsteekens — gebruikt men om een' tusschen gevoegden zin af te zonderen van de leden van den volzin waarin hij begrepen is, b. v. *Neen, wandelaar! (zoo sprak de boom.)*

In plaats daarvan kan men zich ook van twee gedachtestrepen of van twee komma's bedienen.

Bij de haakjes worden, noch aan het begin, noch aan het einde, leestekens geplaatst.

7. Het *aanhalingsteeken* („—“) dient om de woorden of gezegden door iemand gesproken of geschreven en in den volzin voorkomende, aan te duiden, b. v.

„*Wie zijt gij, krijgsman! zoo vol moed!*”

„*Met wien ik gistren streed?*”

Men plaatst ze vóór de aangehaalde woorden onder aan den regel, en aan het slot daarvan boven aan.

Bestaan de aangehaalde woorden uit eene reeks van volzinnen, dan plaatst men deze teekens aan het begin van elken regel, zoo lang de aanhaling duurt.—

8. Het *vraagteeken* (?) staat achter elke rechtstreek-sche vraag.

Vervalt de vragende toon geheel, alsdan verwaarloost men liever het vraagteeken. Het is verkeerd dit teeken te plaatsen achter eene indirekte vraag.

9. Het *uitroopteeken* (!) wordt geplaatst
- a. achter zulke zinnen of woorden die eenige hartstocht of aandoening des gevoels, of ook die eene begeerte te kennen geven, b. v. *O, hoe heerlijk is de aanvang der Lente!*
 - b. achter tusschenwerpsels; doch wanneer de zin, bij welks aanvang een tusschenwerpsel staat, geheel en al een' gevoelvollen of hartstochteliiken toon uitdrukt, dan staat het uitroopteeken aan het einde van den volzin, en het tusschenwerpsel krijgt eene komma achter zich, b. v. *Ach! Helaas! — Och, wat een drukte!*
 - c. na zelfstandige naamwoorden, wanneer zij in den vocatief of aangesproken persoon staan, b. v. *O mensch!*
 - d. na volzinnen die een' wensch of eene begeerte te kennen geven, b. v. *Mocht ik zoo gelukkig zijn!*
 - e. na die volzinnen, die eenige verbazing, bewondering, vreugde, smart, of andere gemoedsbeweging uitdrukken, b. v.
Hoe straalt de boterbloem als goud!
Wat heeft de wildzang stof!

10. Het *koppelteeken* (-) wordt gebruikt om saamgestelde woorden of dezulken die op het einde van een' regel afgebroken zijn, aan één te hechten, b. v. *goud- en zilversmid.*

11. Het *deelteeken* (·) wordt gebruikt in die woorden, waar twee, naast elkander staande klinkers, elk afzonderlijk moeten uitgesproken worden, b. v. *knieën, Israël.*
12. Het *samentrekkingssteeken* (crasis) \wedge dient om twee lettergroepen tot één te maken, b. v. *broér, weér.* Oudtijds gebruikte men voor verkortingen (-) boven de letters, b. v. $\bar{e}n$ voor *ende.*
13. Het *beletselteeken* (.....)
(Zie over het gebruik van dit teeken het gezegde over de gedachtestreep, blz. 13; onder *c.* en *d.*)
14. Het *afbrekings-, weglatingsteeken* of apostrophe (') wordt geplaatst bij het weglaten van letters voor aan een woord, b. v. *'t was nacht, 's avonds.*
Het heet ook *syncope* of *apocope*, al naar dat er letters in het midden of aan het einde van een woord zijn weggelaten.
15. Het *paragraaf- of afsnijdingsteeken* (§) wordt gebruikt om de onderafdeelingen van een hoofdstuk aan te wijzen.
16. Het *aanmerkings-, verwijzingsteeken* of sterretje (*) wordt gebezigd om onder aan den voet der bladzijden eene noot of aanmerking neder te schrijven.
17. Het *gelijkheidsteeken* (=) dient om aan te dui-

den, dat het voorgaande met het volgende volkomen overeenstemt of daaraan gelijk is.

18. Het *klem-*, *toon-* of *nadrukteeken* (' of `), ook wel *scherp* en *zwaar toonteeken* genaamd, plaatst men op die woorden, die men bij het lezen bijzonder moet laten uitkomen, b. v. *dáár*, *vóór*, *èn mijn lichaam*, *èn mijne ziel*.

Eindelijk heeft men nog de figuren & om het koppelwoord en &c. (etcaetera) om enz. aan te duiden.

V E R S B O U W .

1. De taal dient niet slechts tot mededeeling der gedachten en gewaarwordingen in het gezellige leven, of tot voorstelling van bepaalde waarheden in het wetenschappelijke; zij is ook de stof voor de poëzie of dichtkunst.
2. De taal van den omgang en der wetenschap noemt men *proza*. De hoofdwet van het proza, als het zijn doel bereiken zal, is *juistheid* en *duidelijkheid* in uitdrukking, schikking en verbinding der woorden, volgens de wetten van het denken.
3. De dichtkunst daarentegen heeft, als iedere kunst, *schoonheid* tot hoofdwet. Deze wordt slechts bereikt door overeenstemming van den inhoud met den vorm. De vorm der dichtkunst (de taal) moet daarom ook schoon, d. i., kunstmatig gevormd zijn om aan den inhoud te beantwoorden.

Deze kunstmatige regeling der taal wordt het best bereikt door den *rhythmus*, door sommigen doch ten onrechte ook wel *numerus* of *versmaat* genoemd *). Er is echter groot verschil tusschen deze beide uitdrukkingen, ook wel *cadans* of *voetmaat* geheeten.

*) Zie over den numerus ook bl. 33.

Onder *rhythmus* verstaat men in het algemeen elke, naar tijdorde afgedeelde beweging, of wel de voorstelling van den tijdstroom door geregelde zinnelijke teekens. De *rhythmus* is daarom niet aan de taal verbonden, maar kan ook door enkel bewegen b. v. in den dans, het marcheeren, voor het *gezicht*, of door enkel klinken b. v. in het geluid eener klok, den klank van het dorschen, roeien, smeden, den maatslag der muziek, voor het *gehoor*, ja zelfs in den polsslagen voor het *gevoel* merkbaar worden.

In de taal bestaat de *rhythmus* in eene evenredige (gelijkmatige) betrekking of verhouding der spraak-elementen (syllaben) volgens hunnen duur en den graad hunner tonen, waardoor het stoffelijk deel der taal geregeld en hare welluidendheid verhoogd wordt.

Daar deze *rhythmus* aan bepaalde regelen gebonden is, zoo noemt men de poëtische spreek- of schrijfwijze de *gebondene*, de prozaïsche daarentegen de *ongebondene* spreek- of schrijfwijze.

Niettemin verlangt men ook van alle goed proza, ten minste in den hooger en of redenaarsstijl, welluidendheid en gelijkmatigheid in de stelling en rangschikking der woorden en volzinnen bij den bouw der perioden, hetgeen men den *oratorischen* *rhythmus* noemt.

Hiervan onderscheidt zich echter de *poëtische* *rhythmus* door zijne streng geregelde beweging naar bepaalde wetten, die niet slechts de zinnen, maar veelmeer de kleinste bestanddeelen van het

taallichaam, t. w. de lettergrepen en klanken betreffen.

Niet alle volken vermochten door waren rhythmus aan hunne dichterlijke taal de volmaakte schoonheid te geven. De Noordsche volken vergenoegden zich met alle regels, of ten minste een aantal daarvan, met dezelfde beginletters te schrijven.

Andere volken, als de Italianen en Franschen, bedienen zich, daar de aard hunner talen slechts een' onvolkomen rhythmus toelaat, van het *rijm*, of de overeenstemming der klanken aan het eind der versregels.

In het Fransch heeft men geene rijmlooze gedichten; — in het Nederlandsch eenige weinige (b. v. bij BELLAMY) — in 't Hoogduitsch veel (als bij KLOPSTOCK, v. KLEIST) zoo ook in 't Engelsch (MILTON, enz.). — In de oude talen zijn alle gedichten rijmloos.

Het *metrum*, d. i. de eigenlijke versmaat, noemt men eene vereeniging van twee of meer, of wel eene reeks van korte en lange syllaben. De rhythmus bestaat uit eene verbinding van verschillende *metra*, b. v.

De tijd — vervliegt — met kracht.

Deze zin bestaat uit drie *metra* die te zamen den rhythmus uitmaken.

Men zou dus *metrum* kunnen noemen den *cadans* of de *voetmaat*.

De *ars poëtica* of dichtleer is die wetenschap welke de grondregels der poëzie of dichtkunst,

zoowel naar haar innerlijk wezen en begrip als naar haren uiterlijken, lichamelijken vorm omvat, m. a. w. het is de kunst om verzen te maken.

De leer van den versbouw is dat deel der *ars poëtica*, dat men het zuiver werktuigelijk deel zou kunnen noemen. Zij heeft alleen den vorm der dichtkunst, in betrekking tot hare stof, — de taal — tot voorwerp, en geeft dus in het algemeen de wetten aan die men te volgen heeft om de taal tot den versbouw te gebruiken. Men noemt ze ook *metrika* en verdeelt ze in:

1. de prosodie;
2. de voeten;
3. het rijm;
4. de soorten van verzen.

1. De *prosodie* of *uitspraakleer*.

Men noemt prosodie of uitspraakleer die wetenschap waardoor men leert op welke lettergrepen de nadruk, al dan niet, gelegd moet worden; b. v. *Grootvader, bestand*.

Men zou de lettergrepen waarop de nadruk valt *zware*, die waarop de nadruk niet valt, *lichte* of *toonlooze* lettergrepen kunnen noemen.

2. De *voeten*.

Men noemt versvoeten de leden waarin een vers door de daarin heerschende toon- of klankbeweging verdeeld wordt. De verdeling van eene versmaat of metrum in zulke leden is noodig om den rhythmus daarvan te bepalen. Een zeker aantal

lettergrepen vereenigd, vormen een' voet. Een voet heet ook wel jambe.

Men verdeelt de verzen in staande en sleepende (in 't fransch, mannelijke en vrouwelijke) rijmen of verzen.

In een staand vers rijmt of liever valt de nadruk op de laatste lettergreep. In een sleepend vers is dit het geval met de voorlaatste syllabe.

Voorbeelden:

Staand.

<i>De deugd</i>	<i>En hoedt</i>
<i>verheugt</i>	<i>het hart</i>
<i>'t Gemoed.</i>	<i>voor smart.</i>

Sleepend.

*Ik zal mij niet veel vrienden maken,
Maar steeds mijn eigen hart bewaken.*

Er zijn drieërlei voetmaten t. w.:

1. de klimmende of achterlange;
2. de dalende of voorlange;
3. de huppelende of trippelmaat.

Een voet bestaat in de klimmende en dalende maat uit *twee*, in de trippelmaat uit *drie* lettergrepen.

Men heeft een-, twee-, drie-, vier-, vijf-, zes- en zevenvoetige — en daardoor twee-, vier-, zes-, acht-, tien-, twaalf- of veertien-lettergrepige verzen, waarbij dikwijls nog eene, mits sleepende, lettergreep aan het einde wordt bijgevoegd.

De vijfvoetige verzen heeten ook wel heroïsche, omdat zij veel voor heldendichten worden gebezigd.

De zesvoetige maat wordt ook wel Catsiaansche, maar meestal Alexandrijnsche geheeten *) (Hexameters).

De zevenvoetige worden doorgaans in twee regels geschreven.

Voorbeelden:

Staan <i>d</i> .	Sleepend.
Van één voet:	
<i>Dit vaers</i>	<i>Wij zingen</i>
<i>Wordt schaarsch</i>	<i>De klaarheid</i>
<i>Gemaakt.</i>	<i>En waarheid</i>
	<i>Der dingen.</i>

Van twee voeten:

<i>De deugd is vrij</i>	<i>'t Geluk kan dalen,</i>
<i>Van dwinglandij.</i>	<i>De kunst blijft pralen.</i>

Van drie voeten:

<i>Het ruime hemelrond</i>	<i>Hij die in rust gezeten,</i>
<i>Vertelt met blijden mond.</i>	<i>Een onbevlekt geweten,</i>
	<i>In 't midden der gevaren,</i>
	<i>Volständig kan bewaren, enz.</i>

Van vier voeten:

*Waar de ondeugd blaakt door godloos vuur,
En dooft de krachten der natuur,
Verhaast de mensch zijn stervensuur.*

*Uw goedheid, Heer! is hemelhoog,
Uw waarheid tot der wolken boog.*

*) *Alexandrijnsche*, omdat zij het eerst gebruikt werden door een dichter, ALEXANDER geheeten.

· Staand.

Sleepend.

Van vijf voeten :

O God, mijn God! Gij aller vorsten Heer!

Ik zing verheugd Uw' grooten naam ter eer.

*'k Zal dag aan dag Hem eer
en dank bewijzen.*

*De Heer is groot, al 't schepsel
moet hem prijzen.*

Van zes voeten :

*'k Zal eeuwig zingen van Gods
goedertierenheên, enz.*

*De winter zelf belet den Amster-
dammenaren, enz.*

Van zeven voeten :

Daar was in Zeeland eens een man,

Hij had een aardig kind.

Een meisje dat van iedereen

Om 't zeerste werd bemind.

Rusten of pauzen zijn die plaatsen waar men even ophoudt in het spreken.

Men behoort die in acht te nemen naar gelang van den nadruk dien men op sommige woorden legt, zonder acht te slaan op den voetmaat of de cadans.

De *caesuur* of *hemistische* (halfvers) noemt men die helft van den versregel waar men even ophoudt om den rhytmus te vinden. Cesuur of caesuur komt van het latijn, en wil zeggen de plaats waar het vers als het ware is afgesneden, waar eene rust is.

In Alexandrijnsche verzen is de rust aan het einde van het eerste halve vers.

In de vijfvoetige is de caesuur na den tweeden voet.

Een *hiat* is een stuiten van twee klinkers op elkander zonder dat zij in elkander vloeien b. v.

Ik spreek van *de* aardsche dingen —
in plaats van: *d'* aardsche dingen.

Dichterlijke vrijheden (*licentia poëtica*) zijn zekere omzettingen van zinnen of veranderingen van woorden die in gebonden stijl veroorloofd, doch in het proza minder geldig zijn. Het zijn ook wel verkortingen van enkele woorden of uitlatingen (*ellipsen*) b. v.

<i>ros</i>	voor <i>paard</i>	<i>hymen</i>	voor <i>huwelijk</i>
<i>aurora</i>	„ <i>dageraad</i>	<i>auroor</i>	„ <i>aurora</i> .

God deed in de woestijn, de wijsheid nederdalen,

VOOR

God deed de wijsheid in de woestijn nederdalen.

't voor *het*, *d'* *aarde* voor *de aarde*, enz.

3. Het rijm.

Het rijm is de gelijkheid van klank op het einde van twee woorden. Het was aan de oude dichtkunst der Grieken en Romeinen geheel vreemd; men vindt het voor het eerst in het Oosten bij de Arabieren, ofschoon het niet bewezen is dat de Europese Volken het van hen hebben overgenomen. Men stelt, dat zoo lang de Europese volken in hunne verzen de syllaben meer *telden* dan *maten*, het rijm hun onontbeerlijk was.

Bij de navolging of vertaling van de voortbrengselen der Ouden, verwierp men het rijm, maar men behield het in allerlei lichte verssoorten, bijzonder in de lyrische, omdat het voor het oor en gevoel beide streelend is.

Men onderscheidt het rijm in platte, gekruiste en gemengde, rijke en voldoende, staande en sleepende, mannelijke en vrouwelijke rijmen.

Staannde of *mannelijke* rijmen zijn de zoodanige die op geen toonlooze lettergreep eindigen, b. v.

jaar, bij, heer.

Sleepende of *vrouwelijke*, die zulks wel doen, als:

jaren, blijdschap.

Rijke zijn dezulke wier laatste klanken volmaakt gelijk zijn, ja zelfs in de letters overeenstemmen.

Voldoende dezulke waaraan die overeenstemming min of meer ontbreekt, maar die toch voldoende zijn om welluidendheid aan het oor te geven.

Gekruiste rijmen zijn die, waarvan de regels om den anderen rijmen.

Gemengde, waarin de regels ongelijkmatig rijmen, of waar de eerste regel met den vierden en de tweede met den derden rijmt.

Platte zijn die, waarin telkens na twee staande, twee sleepende rijmen komen, enz.

Men kan ze door deze letterteekens voorstellen: *aabb* platte, *abab* gekruiste, *abba* gemengde rijmen.

4. De soorten van verzen.

Een vers is eene reeks van woorden, naar maat en cadans volgens vaste en bepaalde regels samen-

gesteld. Het is ook de op maat en rijm uitgedrukte poëtische gedachte.

De meeste groote verzen, als het helden-, het dramatisch-, het herders-, het treurdicht enz., bestaan gewoonlijk uit regels van twaalf lettergrepen. Er zijn echter uitzonderingen op; maar dan hebben toch doorgaans de regels van het begin tot het einde evenveel lettergrepen en dezelfde maat.

In het lierdicht verschilt het aantal syllaben en is aan bijzondere regels onderworpen.

In losse gedichtjes volgt men, wat het aantal lettergrepen betreft, de schikking die men wil.

Lyrische gedichten worden afgedeeld in coupletten, waarin de rijmen gekruist zijn. Losse gedichten hebben doorgaans gemengde rijmen. Soms echter heeft men dergelijke rijmen ook in grootere verzen, als in leerdichten en treurspelen.

Regelmatig gekruiste rijmen worden vooral gebruikt in stanza's, oden, klinkdichten en rondelen. In die kleine gedichten is de schikking der verzen aan vaste en bijzondere regels gebonden.

1. Eene *stanza* of een *couplet* bestaat uit een zeker aantal versregels, doorgaans niet minder dan *vier* en niet meer dan *tien* in getal. De verzen kunnen daarin, of allen groot, of allen klein zijn, of gemengd.

De coupletten kunnen zijn *regelmatig* of *onregelmatig*; regelmatig, als zij een zelfde aantal regels en eene gelijke mengeling van gekruiste rijmen hebben, en wanneer de lange en korte regels er

gelijkelijk in verdeeld zijn; onregelmatig, wanneer deze symmetrie er niet in bestaat.

Tot een volmaakt couplet behoort:

- a. dat de zin eindige met den laatsten regel.
- b. dat de laatste regel van een couplet niet rijme met den eersten regel van het volgende.
- c. dat dezelfde rijmen niet voorkomen in twee op elkander volgende coupletten.

Een couplet kan op zich zelve reeds een gedicht vormen. Dan neemt het, naar het aantal regels waaruit het bestaat, den naam van twee- of meerregelig vers aan (in het Fransch: *quatrain*, *sixain*, *octave*, *dizain*).

Er zijn ook coupletten met een oneffen aantal regels, van vijf, zeven of negen verzen.

Een stuk uit verschillende coupletten bestaande behoudt den naam van *stanza* wanneer het loopt over een eenvoudig onderwerp, wanneer de uitdrukking daarin zacht en natuurlijk is, en de bewegingen noch wanorde, noch onstuimigheid verraden.

2. Wanneer het onderwerp grootscher, de stijl verhevener en krachtiger is, de beelden levendiger zijn en er eene zekere wanorde die uit geestdrift voortvloeit, in het gansche stuk heerscht, draagt het den naam van *ode*, en de coupletten heeten *strophes*.

In de regeling der coupletten, van de voetmaat en van het rijm is den dichters eene oneindige verscheidenheid en vrijheid veroorloofd.

3. Het *klinkdicht*, thans verouderd, is het moeilijkste soort van verzen, waarop menig dichter gestruikeld is. Het bestaat uit veertien regels van gelijke voetmaat en doorgaans van twaalf lettergrepen.

Het is verdeeld in vier coupletten, waarvan de twee eersten *vier* en de twee laatsten *drie* regels tellen.

De staande en sleepende rijmen zijn dezelfde in de beide eerste coupletten, en op dezelfde wijze in beide gemengd.

De twee eerste regels van het derde couplet rijmen op elkander; de derde regel van het derde couplet rijmt met den tweeden regel van het vierde, en de eerste en laatste regel van het vierde couplet rijmen op elkander.

Sommige klinkdichten kunnen eenvoudig, zelfs boertig zijn; meestal echter zijn ze ernstig en verheven. Dan moet alles, gedachten, beelden en stijl, edel zijn, en kan het, noch de herhaling van een reeds geplaatst woord, noch de zwakheid van een' enkelen regel dulden.

Men vindt bij de oudere dichters, vooral bij HOOFT, die er zelfs om beroemd is, verschillende voorbeelden van deze dichtsoort, ofschoon ze in de schikking der rijmen van het laatste couplet eenige verandering maken.

4. Het *rondeel*, mede verouderd, bevat eene geestige, eenvoudige en naïve bevalligheid.

Men kan er verzen van allerlei maat toe gebruiken, meestal echter die van tien syllaben.

Het bestaat uit dertien regels van dezelfde maat op twee rijmen. Deze dertien regels zijn verdeeld in drie coupletten, het eerste en derde van *vijf* en het tweede van *drie* regels. Aan het einde van het tweede en aan dat van het derde couplet herhaalt men de eerste woorden of soms slechts het eerste woord van het gansche gedicht; en dit woord of deze woorden heeten het *referein*. Maar dit referein moet een' zin vormen met hetgeen voorafgaat, en telkens in eene verschillende betekenis voorkomen.

5. Het *puntgedicht* is een klein gedicht, waarin het aantal en de maat der regels vrij zijn, maar dat zich niet boven de tien regels verheft. Het is de berijming van een snedig gezegde, van een' slimmen zet, van eene treffende gedachte of een' geestigen inval.

Is deze gedachte integendeel teeder, galant of de uitdrukking van een zacht en fijn gevoel, dan heet het *madrigaal*. Deze laatste soort is bij uitstek eigen aan de Fransche taal, ja zelfs daaruit oorspronkelijk *).

In den bloeitijd onzer Letterkunde, onder HOOFT, VISSCHER, HUYGHENS, enz. in de 16e eeuw, en ook in de producten onzer talrijke rederijderskamers, vindt men tallooze voorbeelden van de verschillende soorten van verzen. Dit is voornamelijk

*) Zie BOILEAU, Art poétique, alwaar men eene beschrijving van alle verschillende verssoorten vinden kan.

lijk daar aan toe te schrijven, dat men zich toen meer bezig hield met het werktuigelijke van de dichtkunst, dan met den geest en de fraaie en juiste gedachten en beelden, die er toch eigenlijk het ware van uitmaken. Niet de vorm op zich zelve, maar de inhoud vooral maakt iemand tot waarachtig dichter.

S T I J L.

Stijl is de eigenaardige wijze van elken spreker of schrijver om zijne gedachten in haren samenhang door woorden uit te drukken *).

Er is een dichterlijke,
geschiedkundige,
periodische,
afgebroken,
redenaars-stijl,

ook naar het karakter van eenig volk, b. v. *Fransche* of *Nederlandsche stijl*.

Tot een' goeden stijl behooren :

1. zuiverheid,
2. duidelijkheid,
3. fraaiheid.

Het karakter van den stijl kan zijn :

1. beknopt of uitvoerig ;
2. eenvoudig of verheven ;
3. droog of bloemrijk.

De voornaamste eigenschappen van den stijl zijn :

1. waarheid, waarschijnlijkheid en inwendige samenhang ;
2. schoonheid, verhevenheid, stoutheid, levendigheid en kracht ;

*) Zie LULOFS, *Nederl. Redekunst*, blz. 5 en verv.

3. kieschheid, schalks-onnoozelheid, naïveteit en natuurlijkheid;

4. hartstochtelijkheid, aandoenlijkheid, geestigheid, luim, enz.

Bij de eerste der genoemde eigenschappen wachte men zich voor schijnvernuft en valsch vernuft.

Bij de tweede voor koelheid en gezwollenheid.

Bij de derde voor het gekunstelde, gewrongene en gemaakte.

Bij de vierde lette men op het hoog- of edel- en laag-komieke of burleske, d. i. potsige, grappige, kluchtige.

Het luimige, niet met verstand gepaard, wordt grillig.

Tot de voornoemde eigenschappen van den stijl zou men ook kunnen brengen:

het nieuwe en onverwachte, het romaneske en het contrasteerende of tegenstellende.

De *Numerus* (zie blz. 18) of Prozamaat, is die schikking der woorden in het proza, waardoor de welluidendheid het meest bevorderd wordt *).

Zij ontstaat uit twee dingen:

1. uit eene keuze van de meest welluidende woorden, om eene zaak of eene gedachte uit te drukken.
2. uit zulk eene plaatsing en rangschikking der verschillende woorden in den volzin, dat het gehoor of het gevoel op de meest mogelijke wijze gestreeld wordt.

De voornaamste karakters of hoofdsoorten van den stijl zijn de volgende: §)

*) Zie LULOFS, *Nedert. Redekunst*, blz. 38.

§) Zie LULOFS, blz. 78 en verv.

1. de eenvoudige soort;
2. de middelsoort;
3. de verhevene soort.

Verder heeft men nog de volgende ondergeschikte soorten :

de beknopte, uitvoerige, droge, nette, sierlijke, bloemrijke, hartstochtelijke, puntige, zoetvloeiende, deftige, afgepaste en figuurlijke stijl, enz.

Een hoofdvereischte bij elke soort van stijl die men gebruikt is, dat hij ongedwongen en natuurlijk, kortom een waar afbeeldsel zij van den geest des schrijvers of sprekers.

Gebreken zijn: duisterheid, die soms onzin en wartaal wordt (galimathias), platheid, gezwollenheid [met duisterheid gemengd, wordt zij bombast geheeten], overlading (caricaturen), eentonigheid, gemaaktheid, gekunsteldheid, stijfheid, gedwongenheid, gewrongenheid (affectatie, neologisme, style précieux).

De stijl van geschiedkundige schriften behoort te zijn *):

- a. duidelijk,
- b. beknopt,
- c. deftig,
- d. gelijkmatig,
- e. schilderachtig of zinnelijk aanschouwbaar (plastisch).

De stijl van leerkundige of didaktische opstellen moet zijn :

- a. duidelijk,
- b. bevattelijk,

*) Zie LULORS, blz. 150.

- c. geleidelijk — logisch,
- d. bondig,
- e. juist.

De stijl van dialogische geschriften of samenspraken behoort te zijn:

- a. levendig en afwisselend,
- b. natuurlijk,
- c. eenvoudig,
- d. beschaafd.

De stijl van brieven moet zijn:

- a. eenvoudig,
- b. natuurlijk,
- c. ongemaaft,

of in 't algemeen in den toon van een gewoon gesprek.

Er zijn verschillende hulpmiddelen om zich een' goeden stijl eigen te maken. De voornaamste zijn:

1. het lezen van goede geschriften in proza en poëzie;
2. het maken van uittreksels uit het gelezene;
3. het maken van schriftelijke opstellen;
4. het vertalen van uitgezochte stukken;
5. het overbrengen van poëzie in proza;
6. het oefenen in het spreken voor de vuist over een opgegeven onderwerp.

SPRAAKFIGUREN.

Spraakfiguren zijn uitdrukkingen of woorden, die in een' oneigenlijken of overdrachtelijken zin gebruikt worden.

Zij heeten *tropen*, d. i. keerwoorden, omdat hunne eigenlijke beteekenis in eene oneigenlijke is verkeerd of veranderd *).

Soms worden zij ook wel in het algemeen *metaphoren* geheeten, en wordt de stijl waarin zij veel voorkomen een *metaphorische* stijl genoemd.

Zij bevorderen

1. den rijkdom,
2. de bevalligheid en den smaak,
3. de duidelijkheid en de kracht onzer uitdrukkingen.

Sommigen brengen de figuren naar haren aard en oorsprong onder drie hoofdafdeelingen, t. w. §)

1. figuren der verbeelding,
2. figuren der hartstochten,
3. spraakkunstige wendingen of woordspelingen.

Anderen volgen deze verdeeling:

- A. figuren der uitdrukkingen,
- B. " " woorden,
- C. " " gedachten.

*) LULOFS, blz. 47 en verv.

§) Zie *Volksbibliotheek*, No. 62.

Wij volgen liever de laatste verdeeling:

A. DE FIGUREN VAN UITDRUKKINGEN.

De figuren van uitdrukkingen, soms ook alleen eigenlijk gezegde *tropen* geheeten, zijn de volgende:

1. De *Metaphora* (leenspreuk of overdracht), b. v. *Het menschelijk leven is eene reis naar de eeuwigheid*. Wordt de eenmaal gebruikte metaphora voortgezet en uitgewerkt, dan heet zij eene Allegorie, b. v. wanneer op het boven opgegeven voorbeeld het verhaal van de vergelijking van het leven met eene reis wordt voortgebouwd.

Eene zeer fraaie metaphora vindt men in het bekende gedicht van CONSTANTIJN HUYGHENS: *Scheepspraet bij het overlijden van Prins MAURITS*, dat tevens als een voorbeeld van eene allegorie kan dienen.

Men zorge bij het gebruik daarvan voor gepastheid, welvoegelijkheid, ongezotheid, natuurlijkheid en bovenal voor beknoptheid.

2. De *Metonymia* (overneming), is eene verwisseling van begrippen, die met elkander in een nauw verband staan, b. v. *Hij leeft van zijn' arbeid*, — voor — *van de vruchten zijns werks*.

Hebt gij VONDEL wel gelezen, — in plaats van *VONDEL'S werken*.

3. De *Synecdoche* (samenvatting) is met de vorige figuur nauw vermaagschapt.

Zij bestaat daarin, dat men door den samenhang

tusschen het geheel en zijne deelen, of tusschen geslacht en soort, het laatste voor het eerste gebruikt, b. v. *Wij maakten op die zeilen jacht*, — voor — *schepen*.

Een schip bemand met 60 koppen — voor — *matrozen*.
Rampzalige stervelingen — voor — *menschen*.

4. De *Ironie* (spotspraak) bestaat hierin, dat men iets anders zegt dan men denkt, doch zoodanig dat hoorder of lezer lichtelijk de ware bedoeling kan raden. Zij wordt voornamelijk gebezigd in scherts en boert, of ook wel als men personen of zaken belachelijk wil maken, b. v.

Hadde ik den vluggen geest, den aanleg van uw zoon *).

Tot de Tropen behooren ook nog:

5. De *Hyperbole* [grootspraak], b. v. *Hij viel met de snelheid des bliksems op den vijand aan*.

Hij baadde in zijn zweet. *Zij rukte zich de haren uit het hoofd*.

6 De *Euphemismus* (verzachting), b. v. *Heden ontsliep voor hooger leven*, — voor — *heden stierf*.

7. De *Litotes* (inkrimping of verkleining), b. v. *Hij is waarlijk geen SALOMO* — voor — *hij is een domkop*.

8. De *Katachresis* (overbruiking, misbruiking, on-

*) *De Neven*, 3de Bedrijf, 4de Toneel.

eigenlijk gebruik) is eene harde uitdrukking, soms eene geheel af te keuren Metaphora.

Eenige mindere soorten zijn nog: de *metalepsis* (verwisseling van de oorzaak met het gevolg), de *syncretis* (ineensmelting van twee lettergrepen), de *epenthesis* (inlassching van een letter), de *crasis* (samen-trekking van twee klinkers), de *autonomasia*, de *syllepsis*, de *emphasis* enz.

B. DE FIGUREN VAN WOORDEN.

Deze zijn :

1. de *repetitie* (herhaling), waarbij men het onderwerp of gezegde tweemaal gebruikt, b. v.

Hij valt, de jongling valt, voor wien uw hart gevoelt *).

2. De *conversie* (slotherhaling), waarbij men telkens een zeker slot des volzins herhaalt, b. v.

Maar BRUTUS is een eervol man §).

3. De *complexie* (samenstelling) is die figuur waarbij men te verschillende zinnen na elkander op dezelfde wijze begint of sluit, b. v. *Het heelal is vervuld met den geest der wereld. Men oordeelt over den geest der wereld. Men handelt volgens den geest der wereld* enz.

4. De *reversie* (terugkeering) is de wederkeering van woorden in eene omgekeerde orde en met eene zekere tegenstelling, b. v. *Vertrouwt niet op de deugd*

*) BILDERDIJK.

§) Treurspel: CESAR van SHAKSPEARE.

van hem die geene Godsdienst bezit, gelijk gij de Godsdienst mistrouwt van hem die geene deugd bezit *).

5. De *gradatio* (klimming), ook *climax* of *amplificatie*, is de uitdrukking eener reeks van gedachten, waarvan iedere volgende meer kracht heeft en dus een' dieperen indruk dan de voorgaande moet te weeg brengen, b. v. *Het is eene misdaad een Romeensch burger in ketenen te klinken; het is een gruwelstuk hem met roeden te geeselen; hem ter dood te brengen is een vadermoord. Hoe moet ik het dan noemen, hem aan een kruis te nagelen, §).*

Eenige onderverdeelingen van deze soort, doch van weinig beteekenis, zijn :

de *ellipsis* (uitlating),

de *pleonasmus* (herhaling, overtolligheid van woorden),

de *asyndeton* (opvolging van woorden door geen voegwoord verbonden),

de *polysyndeton* (herhaald gebruik van een voegwoord),

de *parechesis* (klanknabootsing),

de *paronomasia* (gelijkheid van woorden van verschillende beteekenis).

C. DE FIGUREN VAN GEDACHTEN.

Men brengt deze figuren onder drie klassen.

1ste klasse:

die welke dienen om aan den stijl de meest mogelijke duidelijkheid en nauwkeurigheid te geven; ze zijn :

*) VAN DER PALM.

§) CICERO.

1. de *praetermissie* of *praeteritie* (voorbijgang),
 wanneer men het laat voorkomen, als wilde men zekere zaken onopgemerkt voorbijgaan, terwijl men integendeel den lezer of hoorder er juist mede bekend maakt.

2. de *concessie* (toegeving),
 wanneer de schrijver of spreker begint met de werkelijk of schijnbaar nadeelige zijde zijner stelling toe te stemmen, om juist hieruit vervolgens bewijzen ten voordeele van het door hem behandelde onderwerp af te leiden.

3. de *correctie* (verbetering),
 wanneer men zich zelven als het ware op eene fout betrapt of over een gezegde berispt, en dit zoo goed mogelijk herstelt of terugneemt.

4. de *communicatie* (mededeeling),
 wanneer men zijne hoorders of lezers, na de uiteenzetting van alles wat vóór of tegen eene zaak in het midden kan worden gebracht, uitnodigt, om nu zelven te oordeelen en uitspraak te doen.

5. de *occupatie* (vooruit-oppering),
 wanneer men uitgaat van de veronderstelling, dat er verschillende tegenwerpingen door hoorder of lezer kunnen worden gemaakt, dat men ze dan zelf het eerst in het midden brengt, om ze later te beter te wederleggen, benevens nog vele anderen.

2de klasse

zijn die soort van gedachtefiguren, welke dienen om sierlijkheid en bevalligheid te bevorderen. Ze zijn:

1. de *comparatie* of *simile* (vergelijking).

Deze figuur, eene der fraaiste en belangrijkste, dient om de overeenkomst aan te wijzen, welke er tusschen twee denkbelden bestaat, b. v. *Even fel als de aanval was, even geducht was ook de tegenweer.*

2. de *antithesis* (tegenstelling),

Deze figuur die ook veel gebruikt wordt, en krachtig medewerkt om eene zekere puntigheid en levendigheid aan den stijl bij te zetten, dient om door het gelijke tegen het ongelijke over te stellen, de waarheid en schoonheid te beter te doen uitkomen, b. v.

Hoe hooger FOLPERTS gruwelen stegen,

Te meer wies ARKELS macht er tegen.

Hiertoe behooren ook nog:

de *diatyposis* (schildering, breedvoerige beschrijving),

de *hypotyposis* (levendige beschrijving),

de *posographie* (plaatsaanduiding),

de *topographie* (plaatsbeschrijving) enz.

3de klasse

zijn die soort van gedachtefiguren, die voortkomen uit een hooggestemd gevoel, eene opgewekte verbeelding, het woelen der driften en groote hartstochtelijkheid, waardoor zij ook het meest geschikt zijn om de ziel te roeren of te schokken, en geestdrift te wekken.

Ze zijn :

1. de *prosopopoeia* of *personificatie* (persoonsverbeelding),

eene der stoutste, krachtigste en schitterendste figuren, waarbij men aan alle voorwerpen, tot de levenlooze natuur behoorende, onverschillig van welken aard zij zijn, eene persoonlijkheid geeft en hen behandelt als levende personen, b. v.

Tuigt het, gij bergen! — Zon! sta stil!

2. de *apostrophe* (aanspraak of aanroeping),

waarbij men personen of zelfs levenlooze dingen aanspreekt. Deze figuur wordt alleen bij eene zekere gemoedsbeweging en drift gebezigd, b. v.

Uw glorie, Neêrland! zal niet tanen.

3. de *exclamatie* (uitroeping),

bestaat in het uitspreken van eenig denkbeeld of eenige gewaarwording, door eene krachtige en levendige ontboezeming, b. v.

O, hoe heerlijk is het hier!

4. de *interrogatie* (ondervraging),

is eene reeks van indirecte vragen, waarop niet altijd het antwoord volgt, en waardoor de aandacht zeer wordt geboeid, b. v.

Waar moet dat heen? Zal die toestand nog lang duren? Komt daar nooit een einde aan?

5. de *reticentie* of *aposiopesis* (verzwijging),

waarbij men in eene rede plotseling afbreekt, doch zoo dat hoorder of lezer zeer goed begrijpt wat men had willen zeggen. Men duidt dit veelal aan door een beletselteeken (....), b. v.

Toen de nood op het hoogste was gesteden, de huizen verbrand, de grijsaards vermoord, de kinderen verpletterd, de vrouwen Maar neen! schuiven wij een gordijn voor dit tafereel.

Eindelijk kan men hier nog bijvoegen:

6. de *visio* (gezicht),
die eene verledene of toekomstige gebeurtenis als tegenwoordig en onder ons oog plaats hebbende, voorstelt:

de *auxesis* (versterking),
de *digressie* (uitweiding),
de *transitie* (overgang),
de *periphrasis* (omschrijving),
de *sermocinatie* (woordvoering),
de *congeries* (opeenstapeling),
de *dubitatie* (aarzeling),
de *imprecatie* (vervloeking),
de *deprecatie* (afbedding en bezwering)

en voorts nog eenige andere, die wij als van minder belang stilzwijgend voorbijgaan.

Bij het aanwenden der Tropen hoede men zich vooral voor overdrijving. Sommige soorten van stijl leenen

zich er beter toe dan andere, b. v. de oratorische of redenaars- en de dichterlijke stijl, en in het algemeen de poëzie beter en veelvuldiger dan het proza; terwijl het gepast en juist gebruik er van bijna geheel afhangt van de stemming waarin de spreker of schrijver verkeert.

WELSPREKENDHEID.

Deze kunst werd bij de oude volken, vooral Grieken en Romeinen, zeer sterk beoefend.

Zij verdeelden haar in drie soorten, t. w.

1. de betoogende of bewijzende	}	welsprekendheid.
2. de beraadslagende		
3. de gerechtelijke		

Tegenwoordig volgt men liever deze verdeling:

1. Kancel-welsprekendheid,
2. Balie- "
3. Staatkundige "
4. Onbepaalde "

1. KANSELWELSPREKENDHEID.

De *stof* is van den grootsten omvang en bevat alle belangrijke zaken tot het gebied van den Godsdienst behoorende; haar doel is, in allen deele aan te wijzen hoe men moet denken, spreken en handelen om gelukkig te leven.

Zij moet warmte, vuur en leven bezitten; zij moet niet alleen op het *verstand*, maar ook op het *hart*, het *gevoel* en de *verbeelding* werken. Zij moet deftig, ernstig en waardig zijn; in den eigenlijken zin wel-

sprekend, dat is: verheven, schilderachtig, dichterlijk, bezielend, en toch eenvoudig en vooral duidelijk. Plathheid moet vermeden worden, terwijl zuivere taal en gekuischte stijl hoofdvereischten zijn.

2. BALIEWELSPREKENDHEID.

Dat is die soort die in pleidooien voorkomt. Zij heeft betrekking op burgerlijke (civiele) en lijfstraffelijke (crimineele) zaken. De *eersten* loopen over het *mijn* en *dijn*. Hier komt dus geene hoogdravendheid, schildering of dichterlijkheid te pas: wel warmte en gloed, maar zonder woordenpraal, recht op het doel af. Zij moet alleen op het *verstand* werken, maar daarom toch naar de regelen van taal en stijl ingericht zijn. De laatsten (crimineele), openen een ruimer veld voor de welsprekendheid, daar deze dient tot bescherming van iemands eer, goeden naam, leven, kortom van alles wat den mensch het dierbaarst is. Hier kan dus zoowel op het *hart*, en het *gevoel* als op de *verbeeldingskracht* der rechters gewerkt worden.

3. STAATKUNDIGE WELSPREKENDHEID

is die soort die in Lands-, Provinciale of Stedelijke regeeringszalen gebruikt wordt. Haar hoofddoel is te *overreden*. Hierbij komt het dus hoofdzakelijk op het *verstand* aan, en moet met klem en kracht van redeneering gesproken worden.

Het geldt hier meestal het belang van duizenden wier geluk in verband staat met de goede of kwade

maatregelen die er beraamd worden. Echter moet zij juist daarom geen gebrek aan gloed, warmte en leven hebben.

Aangezien verstandsovertuiging het hoofddoel blijft, moet de voordracht duidelijk, beknopt en bondig zijn.

Dikwerf kan er een gepast, doch matig gebruik worden gemaakt van scherts, boert en kwinkslagen, doch de stijl behoort in den regel krachtig, mannelijk en natuurlijk te zijn. In deze soort is het vooral noodig gevatheid te bezitten, en voor de vuist te kunnen spreken, hetgeen in de beide andere soorten niet zoo dringend vereischt wordt.

4. ONBEPAAALDE WELSPREKENDHEID.

die in Lof-, Lijkredenen, Redevoeringen enz. voorkomt. Sommigen willen *Lofredenen* hoogst eenvoudig, anderen dat er de hoogste welsprekendheid in blijke.

Zij dienen doorgaans om nog levende personen te prijzen en moeten dus niet slechts *overtuigen*, maar ook *behagen*.

Lijkredenen dienen om overledene personen te prijzen en behooren dus deftig en statig te zijn.

Redevoeringen, Aanspraken, enz. dienen meestal slechts om te vermaken en te behagen en moeten daarom noch te stout en te vurig, noch te onopgesmukt en te eenvoudig zijn. Er behoort vooral bij, netheid, sierlijkheid en bevalligheid van uitdrukking.

In het algemeen moet alle welsprekendheid zich kenmerken door keurigheid van smaak, juistheid van denkbeelden en kieschheid van gevoelens. —

